

Edendada, eelkõige ebasoodsas olukorras olevate rühmade, võrdset juurdepääsu kvaliteetsele ja kaasavale haridusele ja koolitusele, alates alusharidusest ja lapsehoiust kuni üld- ja kutsehariduse ja -õppe ning kolmanda taseme hariduseni, samuti täiskasvanuharidusele ja -koolitusele, ning sellise hariduse ja koolituse läbimist, sh hõlbustada kõigile võimalikku õpirännet.

Sotsiaal-, haridus-, tööturu-, tervise- ja õiguskaitse valdkonna probleemid on omavahel seotud ja ennetatavad. Riskioludes kasvavate laste ja noorte kõrvale jäämine hariduse omandamisest, noorsootöö võimalustest ja tööturult on tõsine ühiskondlik probleem. Noorte mitteaktiivseks muutumine suurendab riski jääda tulevikus pikaajaliselt töötuks, sattuda vaesusesse, olla sotsiaalselt tõrjutud ja saada madalamat tötötasu.

2019. a 1. jaanuari seisuga oli Eestis 374 811 last ja noort (0-26a), mis moodustab 28,3% kogu elanikkonnast. Lapsed on erinevatele keskkonnateguritele ning toetavatele sekkumistele oluliselt vastuvõtlikumad kui täiskasvanud. See tähendab, et kehv kasvukeskkond vähendab laste arengupotentsiaali, soodustab riskikäitumist ja vaimse tervise probleeme ning vähendab edasist toimetulekut töö- ja ühiskonnaelus. Täna puudub eri ministeeriumide haldusalasid ja eagruppe hõlmav terviklahendus erivajadustega õppijate toetamiseks. Erivajadustega laste vanematel on aga sageli raske abi leida, sest asjaajamine on keeruline ja teenused killustunud, jagunedes tervishoiu-, haridus- ja sotsiaalvaldkonna ning riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel. Olemasolevad tugisüsteemid ei ole piisavalt tõhusad kaasava hariduse rakendamiseks ja haridusele ligipääsu tagamiseks.

Laste heaolu ja arengut toetavad tegevused, sh probleemide ennetamine ja nende kiire ning tõhus lahendamine on seega tulemuslik strateegia aktiivse kaasamise soodustamiseks ja tööalase konkurentsivõime parandamiseks. Kõrvalejäämist ja heitumust tuleb vältida, sh toetades noorte vaimset tervist ning säilitades noore eneseusk. Selleks on vaja pakkuda tuge noore püstitatud ootuste saavutamiseks ja aidata maandada riske, et ennetada suuri tagasilööke. Tõrjutusriski sattunud noored ei ole sageli oma võimalustest teadlikud ning vajavad seetõttu suuremat märkamist ja professionaalset tuge. Oluline on vähendada vaesuse ja muude ebavõrdsete olude mõju noore arenguvõimalustele ning edendada kõigi võrdset juurdepääsu kvaliteetsele ja kaasavale haridusele. Lisaks tuleb edendada laste ja noorte kaasatust ühiskonnas, et hõlbustada kõigi väerika eneseteostuse võimalusi.

Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele – haridus on kättesaadav, õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppijate võimetele ja vajadustele, et vähendada õppest väljalangemist ja katkestamist ning rakendada maksimaalselt iga inimese potentsiaali.

Tulenevalt õpilase individuaalsest vajadusest, tagatakse õpilasele võimete kohane õpe ja vajalik tugi õpetajate, tugispetsialistide, abiõpetajate ja teiste spetsialistide koostöös. See hõlmab nii õpetaja pakutavat individuaalset lisajuhendamist, tugispetsialistide teenuse kättesaadavust ning õpiabitundide korraldamist kui ka vajaduse korral tõhustatud eritoe rakendamist. Õigeaegne ja asjakohane sekkumine hoiab ära probleemide süvenemise, mille hilisem lahendamine vajab rohkem ressursse. Lastele ja noortele peavad kvaliteetsed teenused olema kättesaadavad olenemata sellest, millises piirkonnas nad elavad ja millised on nende erivajadused. Oluline on panustada terviklikesse meetmetesse, mis hõlmavad tegevusi laste ja noorte riskikäitumise ja sotsiaalse tõrjutusriski ennetamiseks, noorte konkurentsivõime ja tööeluga kokkupuute suurendamiseks ning keerulisemasse olukorda, sh õiguskaitsesüsteemi sattunud laste ja noorte, toetamiseks. Noorte ees seisvate väljakutsete keerukus ja globaalsete muutuste kiirus eeldavad noortest ja nende probleemidest parema teadmise akumulierimist ja kasutamist.

Hariduse tugiteenused (HTM)

- tugiteenuste pakkumine kooskõlas 2035. aasta hariduse ja oskuste eesmärkidega ning kohandatuna piirkondlikele ja kohalikele vajadustele; haridustugiteenuste süsteemi edasiarendamine ja ühtsete standardite tagamine.
- riigi tugi kohalikele omavalitsustele haridustugiteenuste korraldamiseks.
- Rajaleidjate võrgustiku töös hoidmine ja funktsioonide üle vaatamine.

Noorsootöö meetmed noorte tööturule sisenemise toetamiseks, NEET noortele tugimeetmete pakkumine (HTM)

- noorte riskikäitumise vähendamiseks ja tõrjutusriski ennetamiseks toetatakse noorsootöö piirkondliku kättesaadavuse parandamist ja noorte noorsootöösse kaasamist (sh pakutakse tuge KOVidele noorsootöö planeerimisel ja teenuste pakkumisel)
- toetatakse mobiilse noorsootöö pakkumise laiendamist, et jõuda võimalikult paljude NEET-staatuses noorteni.
- arendatakse noortevaldkonna terviklikku seire- ja analüüsisüsteemi.

Teenused riskinoortele (SIM)

- viiakse ellu kogukondlikku spordil põhinevat arenguprogrammi SPIN vähemate võimalustega piirkondades või riskioludes elavatele noortele.
- parandatakse laste ja noorte käitumis-, suhtlemis- ja enesejuhtimisoskust (VEPA Käitumisoskuste Mäng).
- viiakse ellu *Preventure* programmi tegevused, mis keskenduvad kõrgema riskiga noortele.

Laste ja noorte kodanikuühiskonda kaasamine (SIM)

- toetatakse sotsiaalse mõjuga toodete ja teenuste pakkumist kohalikul tasandil
- viiakse läbi arenguprogramm(id) maakondlikele vabauhenduste konsultantidele.

Noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamine (JUM)

Vanemlike oskuste arendamine ja vanemlust toetavad tegevused (SOM)

- imikute ja väikelaste vanematele vanemlike oskuste arendamise programmi loomine
- vanemlust toetava teabe- ja õppematerjalide paketi väljatöötamine.

Valdkondadeülese lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamine ja käivitamine (SOM)

- uuendatakse lastekaitse korraldusmudelit, milles tugevdatakse nii KOV kui riikliku tasandi lastekaitset ning toetatakse KOVe uue mudeli rakendamisel
- töötatakse välja valdkondadeüleline lapse abivajaduse tuvastamise baassüsteem

Kompleksprobleemidega laste ja nende perede toetamine (SOM)

- laste riskikäitumist ennetavate sotsiaalprogrammide arendamine ja rakendamine.
- kompleksprobleemidega, sh traumakogemusega lastele ja nende peredele suunatud sekkumised – laste vajadustele vastavate teenuste arendamine ja süsteemne rakendamine suurema abivajaduse ennetamiseks; asendus- ja järelhooldusteenuse, sh perepõhise hoolduse, arendamine; väärkoheldud lapsi terviklikult abistavate teenuste arendamine.
- jätkutoe süsteemi väljaarendamine kinnistest või pikaajalist statsionaarset teenust pakkuvatel asutustel väljuvatele lastele.

Võimalused laste ja noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski tõhusamaks märkamiseks ning ennetamiseks (HTM)

Omavalitsustel on suur potentsiaal ning teisalt ka vastutus vähendada noorte ees seisvaid takistusi, mis pärsivad noorte konkurentsivõimet, võivad viia riskikäitumiseni või realiseerida tõrjutusriski. Tõhusad on lahendused, mis erinevate valdkondade (nt haridus, noorsootöö, sotsiaal, siseturvalisus jt) koostöös tagavad noorte tervikliku toetamise. Selle eelduseks on omavalitsuste põhjalik teadmine oma piirkonna noorte olukorrast ja vajadustest (sh valdkondade spetsialistide pidev infovahetus) ning terviklik vaade, millist probleemi lahendatakse. Kuivõrd võrdväärsete tingimuste loomine maa- ja ääremaa piirkondades võib olla raskendatud, on oluline omavalitsuste vahelise koostöö tõhustamine tagamaks teenuste kättesaadavuse noortele omavalitsuspiiride üleselt ning hoogustamaks KOVide koostööd ja koordineeritust regioonipõhises vaates.

Kompleksprobleemidega laste ja nende perede toetamine (SOM)

Aasta-aastalt on süvenemas probleem kompleksprobleemidega laste osas – need on lapsed, kellel esineb abivajadus mitmes heaolu valdkonnas, näiteks psüühikahäired, sõltuvus- ja käitumisprobleemid, suitsiidsed lapsed, õigusrikkumisi toime pannud lapsed, vägivalda ja traumat kogunud lapsed. Praegu jõuab vajalik abi lasteni tihti liiga hilja ja sageli on põhjuseks sobivate teenuste, rehabilitatsiooniprogrammide jm sekkumiste puudumine. Seetõttu on vaja välja töötada ja kasutusele võtta ennetavaid sekkumisi, et toetada last ja pere varajases faasis ja mitte lubada laste probleemidel eskaleeruda nii kaugele, et neid on vaja paigutada kinnistele teenustele. Abivajadusest tuleneva toe ja meetmete pakkumine peab olema terviklik ja hõlmama sh ka lapse perekonda.

Kui probleemid on juba nii tõsised, et laps on kas endale või teistele ohtlik ning ta tuleb paigutada kinnisele teenusele, peab teenus olema disainitud selliselt, et erineva profiiliga lapsed saaksid teenusel olles oma abivajadusele vastavat tuge ning tekiksid nn spetsialiseerunud üksused. Teine oluline sihtgrupp on lapsed, kes ei kasva oma sünniperes ning kelle hooldamine ja kasvatamine tagatakse asendushoolduse kaudu. Neile lastele tuleb pakkuda, asutusepõhise hoolduse asemel, eelkõige peres kasvamise võimalusi ning suurema abivajaduse puhul ka spetsialiseeritud hooldust (nt komplekstraumat kogunud lapsed, tõsiste psüühikahäiretega lapsed jne). Lisaks tuleb arendada teenuseid, mis tagavad tervikliku abi väärkohtlemise ohvriks langenud lastele, et nende abivajadust varakult märgata ja toetada nende taastumist (nt lastemaja teenus).

Lapsi, kes lahkuvad pikaajalistelt teenustelt, tuleb pärast teenuse lõppemist süsteemselt toetada, et lapsed saaksid naasta oma tavakeskkonda (nt kinnise lasteasutuse teenuselt lahkumisel) või astuda iseseisvasse ellu (asendushoolduselt lahkumisel).

- Milliste teenuste ja sekkumiste puudus ja millistes valdkondades on kõige teravam?
- Kuidas suurendada nii avalikkuses kui spetsialistide seas mõistmist, et keerulise käitumisega laps on abivajav laps, kelle aitamine on täiskasvanute vastutus?
- Milliste sekkumistega toetada KOV tasandil teadlikkuse kasvatamist ning ajakohase tervikvaate tekkimist laste ja noorte (abi)vajadustest?
- Milliste meetmete abil hoogustada maa- ja ääremaa piirkondades omavalitsuste koostööd lastele ja noortele suunatud teenuste koordineeritud pakumiseks (sõltumata teenuse tarbija elukohast)?

Eesti
tuleviku heaks

Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid

rahastatud
EL NextGenerationEU
poolt

